

PRAVNI I POLITIČKI ASPEKTI OTVORENIH MANJINSKIH I DRUGIH MEĐUDRŽAVNIH PITANJA IZMEĐU SRBIJE I HRVATSKE I PRIKLJUČENJE EVROPSKOJ UNIJI

Pristupanje Srbije Evropskoj uniji i izazovi koji su na njenom putu podrazumeva pravno i političko rešavanje otvorenih pitanja. Politički odnosi na prostoru bivše SFRJ opterećeni su raspadom zajedničke države i nekim otvorenim pitanjima koja su ostala posle dramatičnog ratnog sukoba na prostorima, pre svega dve bivše republike, Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Zbog činjenice da je na prostoru te dve republike živelo preko 1,5 milion Srba ti ratovi neposredno su pogodili i srpski narod. Stvaranje Republike Srpske Krajine na području Hrvatske, na kojima su uglavnom većinski živeli Srbi i progon stanovništva sa tog području i uništavanje njihove novostvorene države direktno je stavilo pred Srbiju i Hrvatsku potrebu da se odnosi između ove dve države i dva naroda definišu na drugim osnovama koji bi bili prihvaćeni i od Evropske unije. Sa druge strane, odnosi dveju država i dvaju naroda direktno utiču i na Bosnu i Hercegovinu, državu koja je sačinjena od dva entiteta, koji imaju puno elemenata državnosti, ali u kojoj žive i tri naroda, Muslimani, Srbi i Hrvati. Odnosi između dve države (Srbije i Hrvatske) direktno se reflektuju i na Bosnu i Hercegovinu. Zbog toga, stavovi evropskih zvaničnika koji govore o „zavisnosti“ evropske perspektive balkanskih država od odnosa između Srbije i Hrvatske, nisu neosnovani.

Otvorena pitanja između Srbije i Hrvatske mogla bi se svrstati u nekoliko oblasti: povratak izbeglica i pristup pravima izbeglih Srba; suđenje za ratne zločine; rešavanje pitanja nestalih lica; povratak kulturnih dobara u Hrvatsku; poštovanje manjinskih prava; rešavanje pitanja razgraničenja između Srbije i Hrvatske; slobodan protok robe i dobara; tužba i kontratužba pred Međunarodnim sudom pravde u Hagu.

1.1.. Poštovanje manjinskih prava

Zastupljenost srpske manjine u hrvatskoj i hrvatske u Srbiji u predstavničkim telima (državna, županijska, pokrajinska, lokalna tela), zastupljenost u pravosudnim institucijama, unutrašnjim poslovima i u organima uprave, školovanje na jeziku i pismu, službena upotreba jezika i pisma, informisanje na

jezicima nacionalnih manjina, zaštita spomenika i kulturne baštine - samo su neke od komponenti manjinskih prava.

Srpsko – hrvatski Mešoviti odbor za manjine ustanovljen na osnovu Sporazuma između Srbije i Crne Gore (čiji je Srbija pravni sledbenik) i Republike Hrvatske o zaštiti manjina trebao bi da se stara o zaštiti srpske manjine u Hrvatskoj i hrvatske manjine u Srbiji.

Donošenjem Zakona o nacionalnim savetima Republika Srbija je prihvatila najveće standarde u zaštiti manjinskih prava, pa i hrvatske nacionalne manjine. Donošenjem Statuta Vojvodine i Zakona o nadležnostima APV utvrđene su norme koje daju visok nivo zaštite manjina. I međunarodne institucije visoko ocenjuju odnos Republike Srbije u zaštiti nacionalnih manjina. U realizaciji tih ciljeva Srbija nije imala u vidu princip reciprociteta već je zagarantovala prava svim manjinama, nezavisno kakva prava uživaju Srbi u pomenutim državama.

Činjenica je da je duga faza značajnog međunarodnog pritiska po pitanju nepoštovanja manjinskih prava za političku elitu u Srbiji bio otrežnjujući. Značajni uticaj na novi odnos po ovom pitanju ima nevladin sektor, kojim su pripadnici srpskog naroda ukazivali na kršenje ljudskih prava građana koji ne pripadaju većinskom narodu.

Analizom prava hrvatske manjine u Srbiji može se izvesti nekoliko zaključaka. Srbija vodi računa o zastupljenosti hrvatske manjine u organima državne uprave, pravosuđu i unutrašnjim poslovima. Prema izveštaju Ministarstva unutrašnjih poslova zastupljenost u MUP-u odgovara procentu učešća hrvatske manjine u stanovništvu (oko 0,94%). Novi zakoni iz oblasti pravosuđa usvojeni u Narodnoj Skupštini Republike Srbije tokom 2008. i 2009. godine omogućava upotrebu manjinskih jezika u svim fazama postupka.

Zakonom o izmenama i dopunama zakona o službenoj upotrebi jezika i pisma¹ realizuje se ustavna odredba o mogućnosti upotrebe jezika i pisma manjina – po najvišim evropskim standardima, koji pretposlavlja pravo na upotrebu jezika i pisma manjine u svim lokalnim samoupravama u kojima učešće te manjine doseže 15% ukupnog stanovništva. Hrvatski zakon npr. predviđa manjinsko učešće od najmanje 1/3 da bi manjina imala pravo na upotrebu svog jezika i pisma u službenoj upotrebi.

Srbija je obezbedila hrvatskoj manjini odvijanje nastavnog programa na hrvatskom jeziku u osnovnim i srednjim školama, gde god za to postoje minimalni uslovi. Od naredne školske godine (2010/11) biće obezbeđeno i štampanje udžbenika na hrvatskom jeziku u Srbiji, a stvaraju se uslovi i za

¹ Izglasano 05.05.2010.godine

obrazovanje vaspitača i nastavnika na hrvatskom jeziku. Srbija, odnosno Autonomna pokrajina Vojvodina osnovali su i Zavod za kulturu Hrvata, koji se finansira iz budžetskih sredstava. Na Radio televiziji Vojvodine (pokrajinski javni servis) formirana je redakcija na hrvatskom jeziku i svakodnevno se emituju vesti na hrvatskom jeziku (petnaestominutne). Emituju se i nedeljne emisije. Pored toga, Nacionalni savet Hrvata u Srbiji preuzima ulogu manjinske samouprave ove manjine u Srbiji.

Sa druge strane podzastupljenost srpske manjine u Hrvatskoj u organima uprave, pravosuđa i unutrašnjih poslova je znatna. To se odnosi i na lokalne samouprave, a postoje primeri i lokalnih samouprava u kojima su Srbi apsolutna većina, a da u policiji ili lokalnoj upravi nema ni jednog zaposlenog Srbina. Prema podacima Ministarstva uprave Republike Hrvatske od ukupno 48.607 zaposlenih u središnjim telima državne uprave ima 1300 pripadnika srpske nacionalne manjine (2,6%). Srba u ukupnom stanovništvu Republike Hrvatske ima nešto manje od 5%. Prema podacima Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Hrvatske u ovom ministarstvu zaposleno je 776 pripadnika srpske nacionalnosti, dok je u pravosuđu situacija još gora, zaposleno je svega 45 pripadnika srpske nacionalnosti.

Prema izveštaju Evropske komisije o napretku Hrvatske u 2007. godini, navodi se kako sprovođenje Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina „daje različitu sliku“. Prema ovom izvještaju „neke odredbe provode se dobro, a neke samo u ograničenoj meri“. Navodi da „i dalje postoje problemi, osobito kada se radi o nedovoljnoj zastupljenosti manjina u državnoj upravi, pravosuđu i policiji“. U istom izveštaju se kaže da nedostaje dugoročna strategija za sprovođenje Ustavnog zakona o zapošljavanju na svim nivoima državne uprave. Slične kritične osvrte imaju i izveštaji UHCR-a, OEBS-a i drugih međunarodnih organizacija. Različit je ton, ali i procena da li se teško stanje menja na bolje ili se problemi gomilaju.

Iako pripadnici srpske nacionalnosti imaju pravo na službenu upotrebu jezika i pisma na osnovu učešća u stanovništvu većem od 1/3 i veći broj opština koje bi to pravo mogle da realizuju do sada to nisu učinile. Ministarstvo uprave Republike Hrvatske u svojim izveštajima ističu da neke lokalne samouprave, među kojima su i one u kojima su srpske stranke na vlasti još nisu uskladili statute opština i gradova (Grad Vrbovsko, opštine Erdut, Ervenik, Gračac, Plaški, Udbina, Vrhovine). U nekim županijama (Zadarska, Ličko-senjska) nisu organizovani dopunski izbori čime bi se sproveo Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina (čl. 20. i 22.) i omogućila odgovarajuća zastupljenost predstavnika srpske nacionalne manjine u jedinicama lokalne samouprave i na županijskom nivou. Od redovnih izbora za predstavnička i izvršna tela jedinica lokalne samouprave prošlo je godinu dana (17.05.2009.godine), ali Srbi u njima još uvek nemaju odgovarajuću zastupljenost, niti mesto dožupana ili zamenika predsednika opština u tim

županijama. Raspisivanje izbora najavljeno je za početak maja 2010. godine. Hrvatska Vlada nije uspela da izvrši preregistraciju škola u kojima se nastava obavlja na srpskom jeziku, a mimo Vukovarsko-srijemske županije postoje brojni problemi u obrazovanju na srpskom jeziku.

Nije zanemarljiva ni činjenica da na području bivše RSK nije obnovljeno više stotina porušenih i oštećenih škola, pa je školovanje u mestima ranijeg boravka gotovo onemogućeno. Ne obnavljaju se ni uništeni spomenici iz NOB-a, a sporo ide i restauracija sakralnih objekata. Poseban je problem postavka spomen područja Jasenovac, koja ne odgovara potrebi jasnog isticanja stradanja srpskog naroda. U Republici Hrvatskoj Srbi nemaju redakciju na srpskom jeziku na javnom servisu, niti se emituje program na srpskom jeziku. Postoji i problem formiranja elektronskih medija na srpskom jeziku.

Uz sve navedeno treba istaći i da je krovna organizacija Srba u Hrvatskoj Srpsko- narodno vijeće registrovano kao nevladina organizacija, koje nema rešeno statusno pitanje.

U narednom periodu treba očekivati da će i srpska i hrvatska strana, kroz ispunjavanje kriterijuma Evropske unije, učiniti odlučne napore za realizaciju donetih zakona, koji se tiču prava nacionalnih manjina. U tom pogledu neophodno je da međudržavne komisije imaju značajnu podršku svojih vlada, kako njihove preporuke i zaključci ne bi ostajali u fiokama nadležnih ministarstava. Češći i bliskiji odnosi političkih elita trebali bi da ohrabre i državne činovnike da primenjuju donete zakone. Ali smatramo da je u tom delu neophodno da se države jasno odrede prema prioritetima, među kojima bi svakako bilo i poštovanje svetskih i evropskih vrednosti u zaštiti manjinskih prava.

1.2. Povratak izbeglica

Tokom ratnih sukoba od 1991. do 1995. godine, iz Hrvatske je izbeglo više stotina hiljada Srba. Po završetku ratnih dejstava, Hrvati su se uglavnom vratili u mesta ranijeh boravka, dok je Srbima to dugo vremena bilo ili znatno otežano i onemogućeno. Procene pokazuju da više od 75% izbeglih i prognanih Srba iz Republike Hrvatske još uvek žive kao izbeglice i prognanici u Republici Srbiji ili trećim zemljama. Prema istraživanju UHCR-a, SDF-a i Filozofskog fakulteta u Zagrebu—odsek za sociologiju—u Hrvatsku se vratilo i trajno u njoj živi tek negde oko 60 hiljada srpskih povratnika. Procenjuje se da je, od 1990-1995. godine oko 400 hiljada Srba napustilo Hrvatsku.

Nažalost, još uvek nisu stvoreni uslovi za povratak najvećeg broja tih lica. Ključni problem je, bar za "većinu urbanih Srba" oduzeto stanarsko pravo, a time i i "krov nad glavom" Pored ove prepreke, koja je nepremostiva, nisu zanemarljivi ni problemi nezavršene obnove stambenog fonda i infrastrukture u

povratničkim sredinama, nedovoljna primena ustavnih i zakonskih odredaba o pravima nacionalnih manjina. Važnu ulogu na ovom planu imaju i lokalne zajednice.

Prva prepreka je konstantna bojazan da, usled nerešenog pitanja povratka Srba u Hrvatsku, u narednom periodu ova činjenica uzdrma stabilnost Hrvatske na domaćem i međunarodnom planu.

Drugi problem je da ovo nerešeno pitanje bitno ugrožava normalizaciju odnosa sa Srbijom. Uspostavljanje boljeg "odnosa" sa Srbijom bitna je, pre svega, iz ekonomskih razloga, jer su ove zemlje međusobno najzahvalniji ekonomski partneri. To bi moglo da se dodatno potvrdi u budućnosti, ukoliko normalizacija političkih odnosa bude pratila odnose ekonomske prirode. Povratak pomenutog naroda bitan je i za sigurnost ulaganja hrvatskih privrednika u Srbiji, ali i za priliv kapitala iz Srbije. Sve dok bude sporan povratak imovine Srba u njihovoj matici, postojaće bojazan za veća ulaganja srpskih privrednika u ovoj zemlji. Naravno, ne samo njihova investiranja.

Postoji nekoliko ključnih problema koje bi Republika Hrvatska trebala prioritarno da rešava, kako bi se , trenutno, nezadovoljavajuće stanje pitanja povratka i prava srpske nacionalne manjine promenilo:

1. **restitucija stanarskih prava** (rešavanje pitanja nosioca stanarskih prava, uz osnovni cilj da bivši nosioci stanarskih prava dobiju svoj stan ili drugi adekvatan stan—uz pravo otkupa);
2. **konvalidacija**, odnosno „priznavanje“ radnog staža koji je stečen za vreme RSK;
3. **okončanje revizije postupaka revizija optužnica za ratne zločine, objava spiska osumnjičenih i prekid svakog oblika zastrašivanja povratnika;**
4. **okončanje postupka obnove celokupne imovine srpskih izbelica** u najkraćem roku;
5. **povratak poljoprivrednog zemljišta i poslovnog prostora** dodeljenog na privremeno korićenje;
6. **omogućavanje održivog povratka u urbane sredine** kroz programe zapošljavanja povratnika u državnim institucijama, javnim službama i administraciji.

Među identifikovanim, otvorenim pitanjima, najkomplicovanije je vezano za pronalaženja sveobuhvatnog i pravičnog rešenja za nosioce oduzetih stanarskih prava. Ni realizacije Sarajevske deklaracije koju su potpisali predsednici SCG , čiji je Srbija pravni naslednik, Hrvatske i Bosne i Hercegovine nema bez rešavanja ovog pitanja.

Uslovi za održiv povratak moraju da se stvore u što kraćem roku, jer protek vremena ne ide na ruku onima koji žele da se vrate ili još uvek nemaju jasnu odluku o povratku u mesto ranijeg prebivališta. Svako zastrašivanje potencijalnih povratnika, ukoliko u tome ima državnog učešća treba najoštrije osuditi.

Uz mere države da obezbedi kvalitetne uslove za povratak, treba da se izgrađuje i opšta društvena klima o neophodnosti ovog procesa.

Neophodnost dijaloga između Srbije i Hrvatske je nužan proces u odmrzavanju procesa povratka Srba u Hrvatsku. Ukoliko dve države ne budu imale načina da ovaj dijalog bude otvoren, nezamenljivu ulogu u ovom procesu će imati međunarodna zajednica i nevladin sektor. Ujedinjene nacije, ukoliko dogovora ne bude, moraće da ponovo razmatraju primenu međunarodnih dokumenata vezanih za pravo izbeglica na povratak u svoje domove. I Evropska unija će pred sobom imati težak zadatak, ali i obavezu da ovo pitanje postavi na jasniji način na dnevni red u procesu pridruživanja Hrvatske Evropskoj uniji.

Međutim i za Srbiju i za izbegle Srbe, ali i za Hrvatsku bilo bi prihvatljivije da ova tema bude razmatrana u duhu poštovanja međunarodnog prava, u međusobnim kontaktima Srbije i Hrvatske, uz praćenje procesa od strane Ujedinjenih nacija i Evropske unije. U suprotnom, moglo bi se dogoditi da priključivanjem Hrvatske Evropskoj Uniji ovo pitanje bude stavljeno u drugi plan. Teško bi bilo i zamisliti da bi Srbija, koja, ukoliko bi ostala van EU, mogla na pravi način postavljati pitanje zaštite izbeglih Srba i srpske nacionalne manjine u Hrvatskoj državi koja bi već bila članica Evropske Unije. Dijalog nevladinog sektora, koji nije ni prekidano, mogao bi se izvršiti dodatni pritisak na Vlade Srbije i Hrvatske.

1.3. Suđenje za ratne zločine i saradnja sa Haškim sudom

Srbija i Hrvatska su, kao države, svojim zakonodavstvima prihvatile nadležnost Haškog suda² koji bi trebao da završi suđenje optuženima za teško kršenje humanitarnog prava na prostoru bivše SFRJ. Obe zemlje su isporučile ovom sudu većinu optuženih za ratne zločine. Srbija još uvek traga za Ratkom Mladićem i Goranom Hadžićem. Ovaj poslednji optužuje se za ratne zločine na području Hrvatske, u vreme dog je bio predsednik Republike Srpske Krajine. Od Hrvatske ovaj sud traži određenu dokumentaciju neophodnu za okončanje postupka Anti Gotovini, generalu Hrvatske vojske optuženog za ratne zločine za vreme vojne akcije „Oluja“.³

² **Međunarodni sud za krivično gonjenje lica odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava na teritoriji bivše Jugoslavije** je ad-hok sud u Hagu (poznat i kao **Haški sud**), telo Ujedinjenih nacija osnovano Rezolucijom 827 Saveta bezbednosti UN sa zadatkom da sudi počinocima ratnih zločina na području bivše Jugoslavije nakon 1991.

³ Sud pored ostalog traži i tzv. "topničke dnevnik", koji bi trebali biti dokaz tužilaštvu i Sudu o prekomernom granatiranju Knina

I Srbija i Hrvatska već dugi niz godina procesuiraju optužene za ratne zločine pred domaćim pravosuđem. Republika Srbija ima i posebno Veće za ratne zločine, pri Specijalnom sudu, odnosno Posebnom odeljenju Okružnog suda u Beogradu, pred kojim sudi optuženima za ratni zločin na području bivše SFRJ.⁴ Reforma srpskog pravosuđa i ozbiljnost u hapšenjima, procesima i izrečenim presudama može da stvori uveravanja da će i u buduće svi osumnjičeni za ratne zločine imati fer i pošteno suđenje pred ovim sudom.

Odnos prema ratnim zločincima, pre svega njihovo hapšenje, jeste jedan od osnovnih uslova za brže približavanje Srbije Evropskoj uniji. Ovo je i jedan od osnovnih uslova za bržu normalizaciju odnosa između Srbije i Hrvatske.

Za očekivati je da će Srbija i Hrvatska u narednom periodu postići dogovor po kome bi se domaćim zakonodavstvima prepustilo suđenje za ratne zločine onim licima koja se nalaze na teritoriji jedne od ovih država, pod uslovom da imaju državljanstvo te zemlje. To znači da bi se u Srbiji sudilo Srbima koji su počinili zločin u sukobima u Hrvatskoj i da bi kaznu izdržavali u Srbiji. To bi ujedno garantovalo da bi pravosnažna presuda značila oslobađanje od bilo kakvog daljeg sudskog progona u Hrvatskoj. Isto bi važilo i za zločine nad Srbima u Hrvatskoj za lica koja bi bila osuđena pred hrvatskim pravosuđem. Očekuje se da će predaja spiska osumnjičenih Srba za zločine u Hrvatskoj srpskom tužilaštvu značiti i otklanjanje straha za sva lica koja nisu na tim spiskovima.⁵

Postoji, međutim, ozbiljan problem u sudskom procesuiranju osoba za zločine nad Srbima u Republici Hrvatskoj. Osim neprimereno niskih kazni (npr. hrvatski general Norac), veliki nepoverenje u hrvatsko pravosuđe i pravnu državu izazvalo je suđenje Branimiru Glavašu, koji iako pravosnažno osuđen još uvek uživa privilegije saborskog zastupnika, a uz to je „pobegao“ hrvatskom pravosuđu i sada slobodno živi u Bosni i Hercegovini. Da li to signalizuje da bi i Republika Hrvatska trebala da ujednači sudsku praksu ili da osnuje poseban sud, te poveri suđenje za ratne zločine nekom od sudova koji bi mogao da ujednači kriterijume, kao i da presude na ovim suđenjima budu dostupne domaćoj i svetskoj pravnoj javnosti, ostaje da vidimo.

1.4. Rešavanje pitanja nestalih lica

Oružani sukob na teritoriji Republike Hrvatske je rezultirao nestankom ili pretpostavkom o smrti oko 6.500 osoba, i to tokom dva perioda: 1991.-1992. godine i 1995. godine. Većina ih je pronađeno na

⁴ U prvom stepenu osuđeno 98 lica, izrečeno ukupno 487 godina zatvora.

⁵ Na spisku se trenutno nalazi nešto manje od 1000 ljudi

teritoriji Hrvatske, a manji broj u Srbiji i Bosni i Hercegovini.⁶ Komisije za nestala lica Vlade Republike Srbije i Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za zatočene i nestale imaju zadatak da zajedno, kroz unapređivanje saradnje, kroz proces ekshumacija i identifikacija smanje broj lica kojima se ne zna sudbina.

Ova tema nikako ne bi smela da se politizuje. Logično je da postoji zajednički interes i jedne i druge strane da se pronađu preostala lica, kako hrvatske, tako i srpske nacionalnosti. Sigurno je da će i pomoć međunarodne zajednice biti i te kako važna. (npr. pitanje kapaciteta postojećih laboratorija za DNK-a analizu). „Bitno je da vlade pruže pouzdane i tačne informacije udruženjima porodica žrtava i javnosti o nestalima u oružanim sukobima.“⁷

Komisije se redovno sastaju, ali je pred njima još otvorenih pitanja poput utvrđivanja lokaliteta na kojima su smeštene ubijene osobe i na području Hrvatske i na nekim područjima u Srbiji. Hrvatska strana zahteva ubrzanje postupka pronalaženja lokacija, dok srpska strana insistira na bržoj identifikaciji srpskih žrtava, koje ponekad traju i godinama – zbog nedovoljnih kapaciteta za DNK-a analize. Donedavno je značajan problem bila i činjenica da rodbina nastradalih Srba nije želela da DNK-a uzorke da u Hrvatskoj, pa je postupak identifikacije bio gotovo nemoguć. Bolja saradnja komisija ima kao rezultat sve manje ovakvih problema.

Problem rešavanja pitanja vezano za sudbine nestalih lica u Hrvatskoj se često navodi kao jedan od uslova za povlačenje tužbe Međunarodnim sudom pravde u Hagu, koja je podnešena protiv Srbije.

1.5. Povratak kulturnih dobara

Vraćanje kulturnih dobara, jedan je od zahteva Međunarodnom sudu u Hagu koji je Republika Hrvatska podnela u tužbi protiv Republike Srbije. Koliko kulturnih dobara očekuje Hrvatska da joj se vrati, čuće se tokom sudskog procesa, ukoliko tužba u međuvremenu ne bude povučena.

U materijalu Pokrajinskog zavoda za zaštitu spomenika kulture navodi se da je najveći deo od 30 hiljada inventarskih jedinica evakuisan iz Gradskog muzeja u Vukovaru, Galerije umjetnina franjevačkog samostana i Zbirke „Bauer“ iz tog grada. Takođe, prema podacima Pokrajinskog zavoda, do danas je

⁶ Podaci Međunarodne komisije za nestale osobe (ICMP), zvanični sajt

⁷ Kathryn Bomberger, generalna direktorica ICMP-a, povodom sastanka državnih komisija Srbije i Hrvatske sa porodicama nestalih u Osijeku 12.11.2009.godine u Osijeku.

najveći deo tih vrednosti vraćen na mesta s kojih je prenet u Srbiju. Skoro 21.hiljada inventarskih jedinica, čuvanih u Muzeju grada Novog Sada vraćeno je u Vukovar u decembru 2001. godine ⁸

Prema podacima Ministarstva kulture Hrvatske „Hrvatska još uvijek potražuje, u najvećem dijelu od Republike Srbije, 24.843 muzejskih predmeta iz 45 hrvatskih muzeja te 3097 kulturnih dobara iz manastira, crkava, samostana te privatnih zbirki kao i arhivsko gradivo i knjižničnu građu“⁹. Do kraja 2010.godine Komisije bi trebalo da utvrde tačan popis dobara koja se nalaze u Srbiji, u Muzeju SPC-a u Beogradu i Patrijaršijskom dvoru u Sremskim Karlovcima. Za dobra koja se utvrdi da se ne nalaze u ustanovama kulture, potraga će se realizovati redovnim putem preko Ministarstava unutrašnjih poslova (za umetnine koje su otuđene)

„Srpska strana u Komisiji je insistirala da se u Hrvatskoj obezbede uslovi za povraćaj predmeta koji su bili kod nas: da budu zaštićeni od atmosferskih nepogoda i od ljudske ruke, kao i da se vrate u mesta gde sada ima srpskog stanovništva, ili u muzeje. Cilj nam je da pokažemo da je srpsko stanovništvo autohtono stanovništvo hrvatskog prostora, i da je tamo imalo duboke korene“.¹⁰ Napominjemo da značajan deo kulturnog blaga, čiji se povratak traži, pripada manastirima i crkvama Srpske pravoslavne crkve u eparhijama u Republici Hrvatskoj.

Poseban problem je neophodnost da se kulturna dobra pre povratka restauriraju. U suprotnom njihov povratak mogao bi da znači i ubranu propast. „Veliki broj ikona i slika bi trebalo restaurirati. Na poslednjem sastanku Komisije smo procenili da bi i naše i hrvatske konzervatorske službe morale da potroše petnaest do dvadeset godina za taj posao.“¹¹

Imajući u vidu pre svega tehničke probleme prilikom vraćanja dobara u radu Mešovite međudržavne međuvladine komisije za povraćaj kulturnih dobara ustanovljene između dveju država treba očekivati pomoć dveju država, ali i međunarodne zajednice. I srpski ministar za kulturu deli ovo mišljenje: „Proces vraćanja kulturnih dobara koja se nalaze u Srbiji je izuzetno važan, jer je to pozitivan signal koji omogućava stvaranje dobre osnove za povratak našeg naroda i manjine u Hrvatsku, odnosno stvara uslove za budući život i kulturnu saradnju“¹²

1.6. Razgraničenje Republike Srbije i Republike Hrvatske

⁸ List "Vreme", Beograd, br.934, 27.novembar 2008.

⁹ Izveštaj Ministarstva kulture Hrvatske, vezano za realizaciju preporuka vezanih za nastavak rada Komisije za povrat kulturnih dobara, od 04.05.2010.

¹⁰ isto

¹¹ Isto, izjava Zorana Vape, direktora Pokrajinskog zavoda za zaštitu spomenika kulture

¹² isto

Posle sedam godina pauze, krajem aprila 2010.godine, u Zagrebu su nastavljeni pregovori o 145 spornih kilometara duž reke Dunav, koja je nekada predstavljala prirodnu granicu. Komisije dveju država za utvrđivanje sporne granice izrazile su spremnost da kompleksni granični spor reše.¹³ Nastavak pregovora o utvrđivanju granice svakako je i rezultat poboljšanja međudržavnih odnosa, pre svega zaslugama dvaju predsednika – gospode Borisa Tadića i Ive Josipovića.

Srpske i hrvatske diplomate odlučili su, imajući u vidu loša iskustva u pregovorima sa Slovenijom, da nastavak pregovora o državnom razgraničenju vode, daleko od očiju javnosti.

„Sigurno je da će hrvatska početna platforma biti – katastar, a sigurno je, isto tako, da će sredina Dunava (kao granica) skoro sigurno biti srpska platforma. Ali, ja naravno, nemam nikakve ovlasti da govorim kakvu će konačnu poziciju Hrvatska uzeti, ali mogu samo reći da je pozitivno da se konačno započelo“.¹⁴

„Međugranični sporovi se moraju dovesti do završnice jer je to uslov za evrointegracije kako Hrvatskoj, tako i Srbiji. Pitanje je dosta važno. Podsetila bih samo da je poslednji oduševljujući izveštaj Evropske komisije naglasio nužnost rešavanja regionalnih sporova, pa tako i onih vezanih za granice, i to u što ranijim fazama evropskih integracija. To pitanje je od vitalne važnosti ne samo za Srbiju nego i za Hrvatsku jer joj, naravno neće biti dopušten ulazak u Evropsku uniju dok ta pitanja ne dovede pred sam kraj, dok se ne vidi naznaka da će ono biti razrešeno“.¹⁵

Početkom 2009.godine Evropska komisija je stavila primedbu Srbiji da „nije bilo napretka u demarkaciji granica sa bivšim jugoslovenskim republikama, posebno sa Hrvatskom na Dunavu i sa BiH oko nekoliko spornih graničnih prelaza“. U istom izveštaju konstatovano je da sa Hrvatskom nije bilo nikakvih pomaka.

Obnavljanje rada komisija dveju država stvaraju se uslovi da se nađe rešenje prihvatljivo Evropskoj uniji. To može biti ili utvrđivanje granične linije međudržavnim dogovorom ili dogovorom sličnom Slovenačko–Hrvatskom kojim se definisanje granične linije ostavlja arbitražnoj komisiji.

Da li će se postupak završiti na način, koji je u nekoliko navrata potvrdio i Međunarodni sud pravde, da republičke granice postaju međunarodne ili će se tražiti neko drugo rešenje teško je prognozirati. Iako granice nisu pitanje oko kojih se ne dižu političke tenzije bilo bi od velikog značaja kada se ovo, za sada, pravno pitanje ne bi pretvorilo u novi povod za podizanje političkih tenzija između

¹³ Radio Slobodna Evropa, 30.04.2010.

¹⁴ Isto, dr Mate Granić

¹⁵ Isto, Tanja Mišćević, profesor, Fakultet političkih nauka, Beograd

dve države i dva naroda. Ako bi evropske integracije bile merilo, to ni jednoj ni drugoj strani ne bi bilo od koristi.

1.7. Slobodni protok roba i dobara

Srbija i Hrvatska su potpisnici CEFTA sporazuma o slobodnoj trgovini koji je osim ove dve zemlje potpisan i od Crne Gore, BiH, Makedonije, Albanije, Moldavije. UNMIK je ovaj sporazum potpisao u ime Kosova i Metohije. Krajem 2008.godine ovim sporazumom uspostavljena je potpuna liberalizacija trgovine industrijskim proizvodima, a u 2009. godini usledila je liberalizacija trgovine poljoprivrednim proizvodima.

Spoljnotrgovinski deficit Srbije sa Hrvatskom je 2009. iznosio 82,6 miliona evra..¹⁶ Srbija je iz hrvatske u 2009.godini najviše uvozila flaše i kontejnere od stakla u iznosu od 14,5 miliona evra, što je rast od 5% u odnosu na prethodnu godinu, dok je Srbija u Hrvatsku najviši izvozila električnu energiju u vrednosti od 4,5 miliona evra. Prošle godine je Hrvatska bila na desetom mestu kao spoljnotrgovinski partner u izvozu Srbije. Iizvezeno je robe za 199, 3 miliona evra, a kod uvoza na petom mestu, jer je uvezeno robe za 281,9 miliona evra.

U ukupno ostvarenoj razmeni Srbije sa svetom, Hrvatska se nalazila na 12.mestu u 2008.godini, sa ukupnim obimom prometa od nepunih 1 milijardu USD. U ukupno ostvarenom izvozu Hrvatska je na devetom. mestu, a po visini uvoza iz zemalja sveta, ostvareni uvoz iz Hrvatske u 2008.godini svrstava ovu zemlju na trinaesto mesto.

U periodu od 1999. do 2008. godine direktne investicije hrvatskih preduzeća u Republici Srbiji su iznosile oko 500 miliona EUR-a, što čini preko 19% ukupnih hrvatskih ulaganja u inostranstvo, čime je Srbija zauzela drugo mesto u ulaganjima Hrvatske u inostranstvo posle Holandije. Hrvatska je Srbiji šesta zemlja, po iznosu stranih ulaganja. Izdvajamo dve godine – 2003. godinu kada je iznos ulaganja hrvatskih preduzeća u Srbiji iznosio 75,9 miliona EUR-a i 2006. godinu kada je ono dostiglo do sada najveću vrednost 132,6 miliona EUR-a.¹⁷

Ulaganja srpskih preduzeća u Hrvatsku su više nego skromna. Koncern “Swisslion Takovo” sredinom 2008.godine kupio je fabriku “Eurofood market” iz Siska, jednog od vodećih proizvođača

¹⁶ Saša Đogović, ekonomski stručnjak Instituta za tržišna istraživanja – IZIT, Tanjug, 05.04.2010.

¹⁷ Izvor Agencija za privatizaciju Srbije i Narodna banka Hrvatske

konditorskih proizvoda na području Hrvatske. Vrednost kupovine bila je oko 20 mil. evra. Ovo je jedino i najveće srpsko ulaganje u hrvatsku privredu do sada . Bilo nekoliko neuspešnih pokušaja privatizacije hrvatskih firmi od strane srpskih preduzeća. Ozbiljne zamerke srpskih privrednika odnose se na ne male prepreke za ulaganja srpskih preduzeća u Hrvatskoj.

U Privrednoj komori Srbije smatraju da je neophodno otkloniti debalans u robnoj razmeni na srpskoj strani, kao i da je nepovoljna struktura razmene, u kojoj dominiraju sirovine i repromaterijal kao i proizvodi nižih faza obrade. Nedovoljna je i tehnološka povezanost, koja bi trebala predstavljati jednu od osnova za pokretanja poslovno-tehničke saradnje i obnavljanja viših oblika privredne saradnje.

Treba očekivati je unapređenje ekonomske saradnje u narednom periodu. Tome u prilog idu teritorijalna bliskost, kao i činjenica da nema jezičkih barijera. Pre bi se moglo reći da je reč o kompatibilnim a ne konkurentskim privredama i državama koje su motivisane za uključjenje u evropske ekonomske integracione procese.

Veoma je važno da se uspostavi i normalan železnički saobraćaj. Već dvadeset godina, a petnaest godina posle okončanja ratnih sukoba, ne saobraća voz na liniji Beograd – Split, preko BiH, ne funkcioniše kvalitetno ni robni ni putnički saobraćaj železnicom između dve države. Avionskih linija gotovo i da nema. Izuzetak su sezonski letovi za Pulu. Autobuski saobraćaj je pun ograničenja.

IPA program prekogranične saradnje, mogu biti šansa za uspostavljanje bolje saradnje. Finansira ga Evropska unija, traje do 2013. godine, a vredan je 3,24 mil EUR. Programom su obuhvaćene različite privredne oblasti, prekogranična istraživanja, razvoj inovacija, razvoj turizma, zaštita prirodnih dobara pograničnih regiona, kao i unapređenje dobrosusedskih odnosa lokalnih zajednica sa obe strane granice. Osnovni cilj programa je izgradnja kapaciteta lokalnih, regionalnih i državnih institucija za sprovođenje EU programa i njihovu primenu za buduće EU strukturne fondove. Regionalne privredne komore u Sremu, Subotic, Vukovaru i Osijeku već su pokazali interesovanje za određene projekte prekogranične saradnje, sa osnovnim ciljem unapređenja trgovinske razmene pograničnih oblasti.

U Privrednoj komori Srbije kao prioritete u ekonomskoj saradnji sa Hrvatskom navode:

- Rešavanje imovinsko–pravnih pitanja preduzeća
- Aktivnosti za stvaranje uslova za plasman kapitala srpskih firmi u Hrvatskoj
- Regionalna saradnja
- Efikasnija saobraćajna povezanost (uspostavljanje avio linija)
- Ugovorno regulisanje preostalih važnih oblasti saradnje (standardizacija, saobraćaj itd)
- Inteziviranje saradnje u procesu evropskih integracija

- IPA program prekogranične saradnje

1.7. Tužba i kontratužba pred Međunarodnim Sudom u Hagu

(Pres 05.01. 2010) Ionako složene odnose između Srbije i Hrvatske i dva naroda dodatno je usložila, prvo tužba za genocid koju je podnela Republike Hrvatske protiv Republike Srbije pred Međunarodnim sudom pravde u Den Hagu, pa potom i protivtužba koju je podnela Republika Srbija protiv Hrvatske.

Hrvatska je tužbu podnijela pozivajući se na Konvenciju o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida, zbog zločina počinjenih za rata u Hrvatskoj od 1991. do 1995.godine, te od Srbije traži plaćanje ratne štete, vraćanje kulturnih dobara i pomaganje u rasvjetljavanju istine o nestalim stradalnicima rata. Hrvatska će svakako pred Sudom isticati „i strašni zločin na Ovčari, i stradanje civila u Škabrnji, u Dubrovniku, Voćinu i drugim mjestima diljem Hrvatske...“¹⁸

Srbija je, njen pravni tim, prvo iznosila argumente da Međunarodni sud pravde u Hagu nije nadležan za taj slučaj, da bi se kada se je Sud oglasio nadležnim odlučila za kontratužbu ističući u njoj da je Republika Hrvatska počinila genocid nad srpskim narodom, proterivanjem i uništavanjem imovine. Prema najavama nekih kooautora kontratužbe pominje se i kontinuitet zločina, misleći na stradanje Srba u Nezavisnoj državi Hrvatskoj, za vreme drugog svetskog rata.

Kao što smo istakli ranije, Hrvatska od Srbije, pored naplate ratne štete traži povraćaj kulturnih dobara i rasvetljavanje sudbine nestalih lica. Sigurno je da su dva poslednja zahteva ne samo rešiva, već se trenutno sprovode aktivnosti da ova pitanja budu rešena. Da li će ubrzavanjem njihovog rešenja stvoriti uslovi za povlačenjem tužbe i šta je sa zahtevom za naknadu ratne štete ostaje da se vidi.

Srbija još nije izašla sa konkretnim uslovima po pitanju povlačenja njene kontratužbe, pogotovo što sadržaj tužbe nije dostupan javnosti. Savo Štrbac, član srpskog pravnog tima i predsednik „Veritasa“ ističe: „Naša glavna optužba tiče se genocida nad Srbima tokom akcije „Oluja“, odnosno namera da se taj genocid poćini. Sledstveno tome tražimo da se sudi onima koji su ga poćinili i planirali, da se plati odšteta za svu štetu i da se omogući bezbedan povratak izbeglicama i osigura njihov miran život.“ Iz izjave Saše Obradovića, šefa srpskog pravnog tima može se zaključiti da Srbija u tužbi traži i izmenu hrvatskog

¹⁸ Tatjana Tagirov, časopis „Vreme“, Beograd, br. 933. , 20.11.2008.

Zakona o blagdanima , spomenicima i neradnim danima tako što će se ukinuti dva praznika kojima Hrvatska slavi 5.avgust, dan kada je počinjen veliki zločin nad Srbima.¹⁹

Nekadašnji pravni zastupnik Srbije pred MSP Tibor Varadi smatra da je Srbija bila u obavezi da podnese kontratužbu. Nema sumnje da je Srbija bila obavezna ne samo da podnese odgovor na hrvatsku tužbu, nego i protivtužbu. To je logična strategija. Ali u svim dosadašnjim suđenjima niko ni sa srpske ni sa hrvatske strane nije osuđen za genocid, pa čak ni optužen za genocid. Stoga je verovatnoća da u ovom slučaju bude osude za genocid relativno skromna - navodi Varadi. On napominje da bi se u slučaju da sud odbije tužbu i protivtužbu stvorio pogrešan utisak „da je sve bilo u redu“, i navodi da je zbog toga logičnije ići na individualnu odgovornost.²⁰ Varadi tvrdi da kontratužba ničim ne umanjuje šanse za dogovor Srbije i Hrvatske.

Ovaj spor nije koristan ni za razvoj u regionu niti za evropske integracije dve države. Ako ne dođe do sporazumnog rešenja, onda će sud ili da zakaže usmenu raspravu ili da Hrvatskoj odredi rok da odgovori na srpsku protivtužbu. Usmenih rasprava može biti jedna ili dve, moguće je da bude i još neka razmena podnesaka, tako da spor može da potraje do dve godine - prognozira Varadi.

Radosav Stojanović, profesor međunarodnog prava, slaže se da bi spor pred MSP-om mogao da se oduži na naredne dve godine, ali naglašava da u svakom trenutku dve strane mogu da dogovore poravnanje.

Realno je očekivati da dođe do poravnanja, jer za to postoji interes obe strane. Imao sam prilike da razgovaram s ljudima iz Hrvatske koji su angažovani na ovom slučaju i znam da je njihov stav da se tužba povuče. Ali, problem je kako to objasniti javnom mnjenju u Hrvatskoj - kaže Stojanović. On naglašava da je poravnanje bolje rešenje, jer presudom nikada ne mogu biti zadovoljne obe strane, tako da konflikt može da se nastavi:

..

¹⁹ "Blic", Beograd, 24.02.2010.

²⁰ isto

Summary: In this work thesis about relation between Republic of Serbia and Republic of Croatia and relation between Serbs and Croatians are given, concerning European integration of these countries. Beside short historical summary main topics and problems are named and a lot of attention must be devoted by authorities of these countries, in order to rebuild their relation, make their collaboration stronger and create conditions so that unsolved questions are not obstacle for joining the Union.

Special attention is given to question of returning of Serbian refugees to Croatia and giving them back their rights; trial for crimes in war; solving question of missing people; returning cultural property to Croatia; rights of minorities; solving questions of borders between Serbia and Croatia; free market between two countries; lawsuit and suit of Serbia against Croatia in International criminal court Den Haag. Suggestions for political processes can be find in this work. They are necessary to reduce problems in joining the Union for both countries. Significance of relation between Serbia and Croatia for stability of West Balcan is emphasized. This is important for Southeastern Europe so that good relations could be built, which is important for these countries and countries of European Union.

Bibliografija:

1. Graovac Igor, Uloga društveno-humanističkih znanosti u razvoju suodnosa Hrvatske i Srbije: osnovne teze i dosadašnja iskustva, Zbornik radova Srpsko – hrvatski odnosi u 20. veku prošlost i perspektive, sa Međunarodnog naučnog skupa u Golubiću (obrovačkom) Hrvatska, 18.09-20.09.2008. god.,
2. Kathyne Bomberger, generalna direktorica ICMP-a, povodom sastanka državnih komisija Srbije i Hrvatske sa porodicama nestalih u Osijeku 12.11.2009. godine u Osijeku.
3. Končar Ranko, Prilog istorijskoj periodizaciji srpsko – hrvatskih odnosa u 20 veku, Zbornik radova Srpsko – hrvatski odnosi u 20. veku prošlost i perspektive, sa Međunarodnog naučnog skupa u Golubiću (obrovačkom), Hrvatska, 18.09-20.09. 2008.god.,
4. Pauković Davor, „Politička tranzicija i Srbi u Hrvatskoj“, Hrvatsko-srpski odnosi – politička saradnja i nacionalne manjine, zbornik, Sremska Kamenica, 2009.,
5. Petranović B., Istoriografija i revolucija, Prosveta, zbornik, Beograd, 1984.,

6. Prpa Branka, Stvaranje arhivskih fondova pri arhivskim ustanovama prethodne Jugoslavije za period jugoslovenskog rata 1991-1999.g u konceptu oralne historije, u: Dijalog povjesničara/istoričara, 7, zagreb, 2003., Latinović Andrea, Razgovor s Nevenom Budakom, pročelnikom Odsjeka za povjest i novoizabnim dekanom Filozofskog fakulteta Sveučilišta u zagrebu, Vjesnik, Zagreb, 5. Srpnja 2000
7. „Novosti“, samostalni srpski trednik , Zagreb,
8. „Večernje novosti“, Beograd,
9. Perica Vjekoslav, „Hram svetog Save u Splitu 20 godina kasnije (1989.-2009.)“, Hrvatsko-srpski odnosi – politička saradnja i nacionalne manjine, zbornik, Sremska Kamenica, 2009.,
10. Veselinović P Janko „Povratak izbeglih i prognanih lica i zaštita manjinskih prava, kao uslov normalizacije odnosa između Srba i Hrvata“, Srpsko-hrvatski odnosi u 20.veku – prošlost i perspektive, zbornik, Novi Sad, 2008.,
11. “Vreme”, Beograd
12. Zvanični sajt Međunarodne komisije za nestale osobe (ICMP), zvanični sajt